La resposta espanyola

Dediquem aquest número a la memòria de Jordi Castellanos.

La nova etapa política iniciada a Catalunya i a Espanya arran de la impressionant manifestació de l'Onze de Setembre passat està plena d'incògnites i d'incerteses. L'aspiració d'una part molt majoritària de la societat catalana a disposar d'un estat propi, que és en molt bona part el fruit d'haver comprovat la deslleialtat de l'aparell de l'Estat espanyol respecte de les demandes catalanes democràticament expressades, no serà un procés fàcil ni lliure d'entrebancs, amb unes conseqüències que avui encara no es poden predir. Naturalment, caldrà en primer lloc veure com es configura el Parlament de Catalunya sorgit de les eleccions del dia 25 d'aquest mateix mes, i com la nova majoria que s'hi articuli mirarà de donar resposta política a la demanda que, de forma tan massiva, expressava l'esmentada manifestació.

De moment, però, sí que hi ha una dada incontestable, i és la decebedora resposta espanyola davant de la constatació d'una demanda en absolut negiglible com és la de la societat catalana. Des d'àmbits molt diversos, que van de la política al periodisme, passant per la intel·lectualitat, la resposta que des d'aquesta món que conceptualment anomenem «Madrid» ha estat presidida sovint per la desqualificació, a vegades per l'amenaça i l'insult, i gairebé sempre per la incomprensió més radical i absoluta. El desconeixement de la realitat catalana que demostra el món de «Madrid» és realment colpidor, per utilitzar un adjectiu suau. Historiadors com José Álvarez Junco, que han dedicat llibres seriosos i premiats a estudiar la qüestió nacional a Espanya, es mostren incapaços, quan escriuen a la premsa, d'anar més enllà del tòpic de veure el nacionalisme català com l'aspiració d'unes elits «político-intel·lectuals» que volen passar «de autoridad local a Jefe de Estado» i que poden arrossegar el país a un escenari de «balcanització» tan apocalíptic com impossible (impossible per a qui conegui mínimament la realitat catalana) on «*lo que hoy es solo una pugna entre élites políticas rivales por competencias y recursos podría convertirse en un enfrentamiento étnico auténtico, con comunidades hostiles, separadas por barrios, con hijos que no se casan entre sí y que se lían a golpes cuando se encuentran en los bares*».

La coincidència de la demanda catalana amb el referèndum acordat a Escòcia encara fa més palesa la manca de resposta democràtica. I és que un matrimoni no es pot salvar només declarant il·legal el divorci

Cal fer èmfasi en aquesta imatge «balcànica» de neteja ètnica –insistim, tan radicalment allunyada de la realitat catalana– perquè hi ha, en la reacció espanyola, un inquietant element de nacionalisme ètnic i lingüístic que, sovint, potser per allò que en diuen el «nacionalisme banal», no és evident. Que dos antics presidents, socialistes, de comunitats autònomes facin referència directa a la immigració espanyola a Catalunya en els termes en què ho fan (l'expresident d'Extremadura reclamava, en un cas hipotètic d'independència de Catalunya, el «retorn» de milers i milers d'extremenys i dels seus fills i nets, mentre que l'expresident de la comunitat autònoma de Madrid, Joaquín Leguina, sostenia que els catalans havíem «convertit» a cops de martell els immigrants de la resta d'Espanya) no es troba conceptualment gaire lluny de la desafortunda expressió, en seu parlamentària, del ministre d'Educació i Cultura dient que «l'interès del govern és espanyolitzar els alumnes catalans». Malauradament, el record dels qui volien «espanyolitzar» Catalunya l'any 1939 no s'ha esvaït del tot.

Però més enllà de les manifestacions verbals, per reveladores que siguin d'una certa mentalitat, hi ha el fet que la resposta del govern espanyol s'ha limitat a esgrimir la Constitució espanyola de 1978, aprovada en un context polític molt determinat, i que efectivament impedeix fer una consulta d'aquest tipus, enlloc de mirar de respondre políticament a una demanda que és tan democràtica com, en aquests moments, majoritària. La coincidència flagrant amb el referèndum que els governs de Londres i d'Edimburg acaben d'acordar de celebrar d'aquí a dos anys sobre la independència d'Escòcia, encara fa més palesa aquesta manca de resposta democràtica. I és que com escrivia aquests dies un columnista del *Financial Times*, «un matrimoni no s'arregla pel fet que algú declari il·legal el divorci».

Sigui quin sigui el curs que a partir d'ara segueixi el procés encaminat o no a la construcció d'un estat propi, caldrà reternir sobretot les lliçons de per què s'ha arribat a aquesta situació. I «Madrid» en particular i Espanya en general hauran, més enllà d'esgrimir prohibicions, de reflexionar sobre el model d'Espanya, que amb l'impuls de la dreta i la complicitat de l'esquerra, s'ha anat construint en tots aquests anys d'Estat autonòmic. La demanda d'una part tan significativa dels catalans posa en qüestió tant l'estratègia del «*café para todos*» com la voluntat de construir un Estat radial, amb Madrid com a eix de totes les comunicacions, i com a centre de tots els poders. ■